

dr hab. Żaneta Nalewajk-Turecka

Zakład Komparatystyki

Instytut Literatury Polskiej

Wydział Polonistyki

Uniwersytet Warszawski

Opinia promotorska o rozprawie doktorskiej mgr Magdaleny Ukrainets pt.

***Wybrane problemy tłumaczenia poezji Bolesława Leśmiana na języki
czeski, słowacki, rosyjski i ukraiński***

Mgr Magdalena Ukrainets decydując się na realizację w rozprawie doktorskiej tematu *Wybrane problemy tłumaczenia poezji Bolesława Leśmiana na języki czeski, słowacki, rosyjski i ukraiński*, podjęła się bardzo trudnego i ambitnego zadania. Okazało się ono ponadprzeciętnie skomplikowane z kilku względów. Po pierwsze wymagało ono od autorki pracy w czterech językach nad przekładami wierszy pióra jednego z najwybitniejszych poetów polskich. Po drugie, stymulowało do zapoznania się z rezultatami zmagania aż osiemnastorga tłumaczy i wykonania kwerend stanowiących warunek możliwości przeprowadzenia tak zakrojonych badań na materiale wspomnianych języków wschodnio- i zachodniosłowiańskich. Po trzecie, wiązało się z koniecznością prowadzenia precyzyjnych i drobiazgowych analiz stosowanych przez Leśmiana niekonwencjonalnych (trudno uchwytnych w procesie deskrypcji) rozwiązań poetyckich, często ingerujących głęboko w ustabilizowane reguły polszczyzny obowiązujące za życia tego autora i zachowujących nośność w czasach współczesnych, w których Leśmianowskie eksperymenty lingwistyczne wciąż stanowią dla wielu twórców niedościgniony wzór indywidualnego stylu artystycznego. Po czwarte, wspomniane wyzwanie szło w parze z koniecznością skonfrontowania się w sposób teoretyczny z problemem nieprzekładalności oraz zaproponowania rozwiązań innych od zastanych w tej dziedzinie. Po piąte wreszcie, wymagało od doktorantki sprawnego poruszania się w gąszczu ustaleń komparatystyki literackiej oraz literaturoznawczo i językoznawczo sprofilowanego przekładoznawstwa.

Kompozycja rozprawy mgr Magdaleny Ukrainets jest klarowna i przemyślana. Została ona dostosowana do specyfiki tematu i swoistości badanego materiału. Praca składa się ze

wstępu, czterech rozdziałów o charakterze analitycznym zakończonych wnioskami oraz konkluzji teoretycznej.

We wstępie zatytułowanym *Problemy tłumaczenia poezji Leśmiana wobec zjawiska nieprzekładalności* autorka precyzyjnie wskazuje cele badań, które sytuuje w obszarze wspólnym dla komparatystyki literackiej i translatoologii, uzasadnia wyodrębnienie w kolejnych rozdziałach dysertacji tych a nie innych kategorii konstrukcyjnych i wybór określonych problemów przekładowych do omówienia, odnosi się do zagadnienia reprezentatywności poddawanego analizie materiału, wskazuje na obraną przez siebie metodę badawczą, definiuje wstępnie podstawowe pojęcia stosowane w rozprawie, na tle stanu badań dookreśla specyfikę proponowanego przez siebie ujęcia, oraz to, co jest w nim nowe.

Cztery kolejne rozdziały mają paralelną kompozycję. Kategorie konstrukcyjne ważne dla poezji Leśmiana i realizowane w niej w sposób swoisty i oryginalny zestawione zostają z kategoriami poetyki wierszy autora *Dziejby leśnej* sprawiającymi tłumaczom największą trudności i współdecydującymi o tym, że spuścizna poetycka tego twórcy jawi się jako nieprzekładalna. Zgodnie z tą zasadą kompozycyjną rozdziały pierwszy, drugi, trzeci i czwarty zatytułowane zostały odpowiednio: 1. *Świat i „zaświat przedstawiony” – poetyka negatywna w przekładzie*, 2. *Poetyka i antropologia postaci literackiej – fokalizacja w przekładzie*, 3. *Przestrzeń natury – leśmianizmy w przekładzie*; 4. *Czas – metafory w przekładzie*. Analizy zaprezentowane w tych częściach rozprawy pozwoliły Magdalenie Ukrainets na scharakteryzowanie większości potencjalnych i praktycznych problemów, na jakie napotykają tłumacze. Umożliwiły też opisanie stosowanych zarówno przez nich, jak i samego Leśmiana technik konstruowania tekstów. Stworzyły szansę przedstawienia rezultatów zmagania z nieprzekładalnością oraz ukazania sposobów modyfikowania zastanych reguł językowych. Owocem badań, których wyniki zostały zawarte w omawianych rozdziałach, jest ponadto wskazanie mechanizmów wpływających na proces przekładu oraz dookreślenie trudności przekładowych wynikających ze specyfiki języków docelowych.

Ostatnią część pracy stanowi konkluzja teoretyczna zatytułowana *Transpozycja jako sposób na nieprzekładalność (z Leśmianem w tle)*. W tej sprofilowanej teoretycznie, finalnej części rozprawy, mgr Magdalena Ukrainets zaproponowała rozwiązanie problemu nieprzekładalności, formułując koncepcję transpozycji. „Transpozycja – jak pisze autorka w rozprawie – w odróżnieniu od klasycznego tłumaczenia powinna reprezentować geniusz zawartej w oryginale inwariancji i wielość możliwych rozwiązań”. Wspomniana koncepcja niesie ze sobą niebagatelne konsekwencje zarówno dla rozumienia istoty pracy tłumacza, jak i definiowania celu sztuki translatorskiej w konfrontacji z najbardziej unikalnymi, a zarazem

problematicznymi w przekładzie zjawiskami literackimi. Tym, co nowe i najbardziej wartościowe w ujęciu proponowanym przez autorkę dysertacji, jest orientacja badań na tropienie dokonywanych za pośrednictwem przekładów Leśmianowskich wierszy ingerencji w kod języków wskazanych w tytule pracy, ponieważ to właśnie zapośredniczone przez przekład twórcze naruszenia zastanych reguł lingwistycznych jawią się jako najważniejszy impuls dla rozwoju nowego stylu artystycznego w literackiej kulturze docelowej i stymulują nie unifikację, ale wartościowy proces wymiany kulturowej na pogłębionym poziomie.

Dysertacja została napisana klarownym i precyzyjnym stylem naukowym. Partie analityczne mają walor wyjaśniający. W zaproponowanym kształcie mogą stanowić nie tylko istotny materiał dla badaczy przekładów poezji Leśmiana, lecz także cenną pomoc dla praktyków sztuki przekładu zmagających się z tłumaczeniem dzieł autora *Łąki*. Z kolei koncepcja sformułowana w *Konkluzji teoretycznej* pracy zawiera dodatkowo zorientowaną na praktykę propozycję metodologiczną ważną nie tylko dla autorów przekładów Leśmianowskich wierszy, lecz także dla twórców tłumaczeń szeroko rozumianej poezji lingwistycznej.

Mgr Magdalena Ukrainets zaprezentowała w swojej rozprawie doktorskiej bardzo dobrą ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie literaturoznawstwa (w szczególności komparatystyki literackiej i badań nad przekładem artystycznym), zastosowała ją w sposób precyzyjny w toku szczegółowych analiz. Dała ponadto wyraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej i zaproponowała w dysertacji oryginalne, możliwe rozwiązanie teoretyczne związanego ze zjawiskiem nieprzekładalności problemu naukowego.

Magdalena
Ukrainets